

270 LET HUSINCE V DOLNÍM SLEZSKU

JAROSLAV VACULÍK

On the basis of an analysis of the period literature, the author introduces the origin of the Czech emigrant settlement Husinec in Lower Silesia in 1749.

Key words: Husinec; Lower Silesia; Prussia.

Dolnoslezský Husinec vznikl v rámci třetí vlny české náboženské emigrace, která probíhala v době vlády Karla VI. a Marie Terezie. Čeští autoři věnovali již před první světovou válkou pozornost kolonizaci Slezska po jeho připojení k Prusku vratislavským mírem v roce 1742. O založení Husince v roce 1749 psal František Augustin Slavík v roce 1870 ve Světozoru a znovu roku 1877 v Osvětě.¹ Na něj navázal ve Světozoru v roce 1907 Antonín Ryšavý, který přiblížil život potomků českých exulantů v Husinci.²

K většímu zájmu české společnosti o zahraniční krajany vedl vznik ČSR. V roce 1920 přiblížil osudy českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku Jan Auerhan.³ Brněnský evangelický kazatel ze Židenic Vladimír Míčan popsal osudy českých emigrantů na Opolsku a Střelínsku v knize *Ve vyhnanství* vydané Biblickou jednotou v roce 1927.⁴ Ve 30. letech 20. století se Čechy v okolí Střelína v Dolním Slezsku zabýval Josef Štěpán Kubín v knize *České osady v pruském Slezsku*, která vyšla péčí Československého ústavu zahraničního.⁵ Pravidelnou pozornost potomkům českých emigrantů ve Slezsku věnoval časopis *Naše zahraničí*, vydávaný Národní radou československou. Byly to především studie z pera Vladimíra Míčana,⁶ Augustina Seiferta⁷ a Jana Auerhana.⁸

V poválečném období problematika náboženských exulantů nebyla v popředí zájmu. Teprve politické uvolnění Pražského jara umožnilo publikovat Editě Štěříkové ve Slezském sborníku studii o české emigraci do pruského Slezska v 18. století.⁹ V době tzv. normalizace jedině Jiří Kořalka se zabýval husitským odkazem v životě českých krajanů v zahraničí, kde pozornost věnoval i vzniku Husince.¹⁰

Teprve po sametové revoluci a svém návratu z ciziny mohla Edita Štěříková publikovat materiály, které shromáždila k dějinám českých exulantů ve Slezsku ve svých obsáhlých monografi-

¹ SLAVÍK, F. A.: *Česká emigrace roku 1741–1742*. Osvěta 1877, č. 11, s. 797–807.

² RYŠAVÝ, A.: *Mezi potomky českých emigrantů v Husinci a Poděbradech u Střelína v Pruském Slezsku*. Světozor, 1907, č. 2, s. 33–35; č. 3, s. 66–68; č. 4, s. 90–91.

³ AUERHAN, J.: *Osudy českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku*. Praha 1920.

⁴ MÍČAN, V.: *Ve vyhnanství. O českých emigrantech v Pruském Slezsku na Opolsku a Střelínsku*. Brno 1927.

⁵ KUBÍN, J. Š.: *České osady v pruském Slezsku. Čechové strálské*. Praha 1931.

⁶ MÍČAN, V.: *Česká emigrace v Pruském Slezsku*. *Naše zahraničí*, roč. 3, sv. 4/1924, s. 158–162; MÍČANOVI, V. a V.: *Česká náboženská emigrace v Prusku*. *Naše zahraničí*, roč. 4, sv. 4/1925, s. 179–185.

⁷ SEIFERT, A.: *Pro návrat potomků českých emigrantů*. *Naše zahraničí*, roč. 3, sv. 4/1923, s. 145–148.

⁸ AUERHAN, J.: *Dnešní národní stav českých menšin v Prusku*. *Naše zahraničí*, roč. 3, sv. 4/1924, s. 162–164.

⁹ ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: *Česká emigrace do pruského Slezska v 18. století*. Slezský sborník 66, 1968, č. 1.

¹⁰ KOŘALKA, J.: *Husitský odkaz ve společenském a kulturním životě českých krajanů v zahraničí*. Husitský Tábor, sv. 4, 1981, s. 177–186.

ích.¹¹ Pozornost českým exulantům v Husinci byla věnována i polskými a německými autory. Ve své obsáhlé práci o Češích v Polsku se o nich zmiňuje Zbigniew Tobjański.¹² Speciálně Husinci je zasvěcena kniha Berndta Radetzského, která vyšla v roce 2012 v Brémách.¹³ O ní se opřela magisterská práce Piotra Rozpędowského, jež byla obhájena na Papežské teologické fakultě ve Vratislavi a byla publikována v roce 2015.¹⁴ Pominout nemůžeme ani publikaci Joanny Szczepankiewicz-Battek, která pátrá po stopách českých a moravských bratří v Polsku.¹⁵ Nejnověji byla na Univerzitě Palackého v Olomouci obhájena doktorská disertace Die böhmische evangelisch-reformierte Kirchengemeinde im niederschlesischen Hussinetz in den Jahren 1945–1958.¹⁶

Čeští protestanští exulanti, převážně z východních Čech, kteří v době prusko-rakouské války 1741–1742 využili pozvání pruského krále a emigrovali do Pruskem obsazeného Slezska, se shromážďovali v Münsterberku (dnes Ziębice). Skupina 147 rodin koupila 30. dubna 1749 od nedalekého města Střelína dva poplužní dvory a založila zde osadu Husinec s vlastním církevním sborem, jehož správcem byl kazatel Václav Blanický. Díky kontaktům s protestanty v Holandsku, Švýcarsku a Německu se mu podařilo získat pro české kolonisty finanční podporu. Mezi českými vystěhovalci panovala nejednota v náboženských otázkách. Zatímco luterské rodiny zůstaly v Münsterberku a měly zde až do počátku 19. století vlastní český kazatel, reformované rodiny se usadily v nově založených osadách, jako byl Husinec.¹⁷

Rychlý početní růst obyvatel Husince vedl v roce 1764 k založení osad Horní, Prostřední a Dolní Poděbrady (dnes Gościence), které byly součástí husineckého církevního sboru. Několik českých rodin žilo také na střelínském předměstí Staré Město, kde se nacházel protestantský kostel. V roce 1870 žilo v Husinci již 1300 Čechů ve 188 domech, z toho bylo 145 rolnických a 43 chalupnických rodin. Církevní sbor zahrnoval kromě Poděbrad s 840 obyvateli také Toependorf s 300 Čechy, Eichwald se 100 Čechy a Penč se 110 Čechy, celkem 2650 osob, které se živily zemědělstvím a tkalcovstvím. Posvícení a zábavy protestantů odmítali.¹⁸

Od roku 1830 začala pruská vláda provádět germanizační politiku. Ve škole se mělo učit německy a k tomu byli ustanovováni němečtí učitelé. Byla zavedena německá nedělní opakovací cvičení pro dospělé, německá kázání zpočátku 1× za 14 dní, později celá liturgie.

Reformovaní Češi se lišili od německých luteránů mj. tím, že při liturgii nepoužívali kříže a svíčky, v kostele neměli obrazy. Při eucharistii lámali a požívali kvašený chléb místo hostií. V desateru měli přikázání „Nebudeš ani obrazu ani podobenství mítí“. Pruská vláda usilovala o sjednocení všech protestantů v luteránské státní církvi a nutila Čechy, aby k ní přistoupili. České církevní sbory v Husinci a Velkém Táboře se bránily tomuto nátlaku a nakonec vláda ustoupila a povolila reformovanou liturgii v českém jazyce.

Vzdělávání dětí bylo v rukou osob, které uměly číst, psát a počítat a ovládat také předení a tkaní na stavu. Uvědomělejší kazatelé a učitelé se snažili udržovat české národní vědomí nejen dětí, ale i dospělých. Po zavedení němčiny ve škole se rozšířilo její užívání i v rodinách, k tomu

¹¹ ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: *Z nouze o spasení. Česká emigrace v 18. století do Pruského Slezska*. Praha 1992; táž: *Země otců*. Praha 1995; táž: *Pozvání do Slezska. Vznik prvních českých emigrantských kolonií v 18. století v pruském Slezsku*. Praha 2001; táž: *Stručně o pobělohorských exulantech*. Praha 2008.

¹² TOBJAŃSKI, Z.: *Czesi w Polsce*. Kraków 1994.

¹³ RADEZKI, B.: *Hause in Hussinetz*. Bremen 2012.

¹⁴ ROZPĘDOWSKI, P.: *Jedna społeczność wpisana w historię trzech krajów*. Wrocław 2015.

¹⁵ SZCZEPANKIEWICZ-BATTEK, S.: *Śladami braci czeskich i morawskich po Polsce*. Wrocław 2015.

¹⁶ FRANZKOWSKI, D.: *Die böhmische evangelisch-reformierte Kirchengemeinde im niederschlesischen Hussinetz in den Jahren 1945–1958*. (Doktorská disertace) Olomouc: UP, 2017.

¹⁷ SLAVÍK, F. A.: *Česká emigrace v roce 1741–1742*. Osvěta 1877, č. 11, s. 805.

¹⁸ SLAVÍK, F. A.: *Potomci bratří českých v pruském Slezsku*. Světozor, 14. 1. 1870, s. 21.

přispívala smíšená manželství, vojenská služba v pruské armádě, obchodní kontakty a vzdálenost jednotlivých českých obcí. V roce 1876 měl Husinec školu s 220 žáky a dvěma učiteli.¹⁹

V 60. letech 19. století zde působil učitel Jan Černý, který v roce 1863 vydal Slabikář a čítanku pro děti, ale předčasně zemřel ve svých 29 letech. Byl také zakladatelem pěveckého spolku se 300 členy. Na počátku 20. století měl Husinec již 1800 obyvatel a byl ryze český. Husinecký církevní sbor spolu s přífařenými osadami měl 4220 příslušníků. Trojtřídní škola v Husinci byla německá, podobně jako škola v Prostředních Poděbradech. V prostorném kostele na bílých stěnách byly umístěny pouze obrazy občanů, kteří padli za pruskou vlast v bitvách u Lipska, Hradce Králové a Sedanu. V první řadě seděli členové staršovstva, v dalších řadách děti, za nimi ženy. Muži seděli na galerii. Bohoslužby začaly zpěvem žalmu, následovalo čtení evangelia a kázání. Po kázání proběhla modlitba a požeňání. Na závěr se pomodlili za panovníka. V průběhu bohoslužby nikdo nepřicházel ani neodcházel. Věřící měli k dispozici český kancionál o 900 stranách, který vyšel v Berlíně v roce 1753. Pomníky na hřbitově měly české nápisy.²⁰ Reformovaní obviňovali luterány z římského modlářství: „luteráni drží katolíka za vocas!“²¹

Jako reformovaní faráři zde působili Václav Blanický (1749–1754), Samuel Figulus (1754–1771), Jiří Daniel Mojžíš (1771–1809), Petr Šikora (1811–1824), Josef z Tardy (1825–1874), Gustav Chlumský (1874–1910), Heinrich Duvinage (1911–1943) a Benno Krause (1943–1946).

Školní prázdniny odpovídaly době zemědělských prací: žňové prázdniny byly od 20. června do 20. července, bramborové byly ve druhé polovině září. Zdejší Češi by se rádi vrátili do Čech, ale „bojí se, že u nás Řím je stále silný“.²² V obci se už v meziválečném období projevovaly rozpory mezi rolníky a chalupníky. Chalupníci měli vlastní chalupu bez pole nebo bydleli v podnájmu. Rolníci se těšili nezávislosti, neboť úrodná půda je dobře živila. Zpočátku hlavním zdrojem obživy bylo tkalcovství, do roku 1880 byly v každé rodině dva stavy. Ve 20. letech 20. století bylo v Husinci 125 rolníků, chalupníci byli většinou dělníci v granitovém lomu ve Střelíně, tkalcovně v Husinci a cukrovaru. Rolníci měli čistý dlážděný dvůr, na pravé straně bylo obytné stavení, na levé chlévy. Naproti bráně byla stodola. Hnojště bylo za obydlím.²³

Důsledkem postupující germanizace byla skutečnost, že si někteří poněmčovali svá příjmení: Stříbrný na Zilbr, Laštůvka na Schwalbe, Dvořák na Hofman. Nejvíce vzplálo jejich české vědomí při násilné volbě německého kazatele v roce 1911, kdy vatislavská konzistoř rozpustila husinecké staršovstvo.

Podle dobového pozorovatele z poloviny 20. let 20. století „jsou odsouzeni k poněmčení a vyhynutí, v dohledné době nebude tu již nikoho, jenž by mateřským jazykem ještě hovořil“.²⁴ Tento ostrůvek několika tisíc lidí vzdoroval přes 150 let, zatímco katolické Kladsko bylo poněmčeno. České protestanty chránila četba Bible kralické, díky které se udržela česká řeč. Zlé časy nastaly po příchodu německého faráře Durinage v roce 1911, Češi začali používat v komunikaci němčinu a začali se vydávat za Němce. Situaci nezachránily ani návštěvy brněnského kazatele Vladimíra Míčana, tajemníka Biblické jednoty, který přivážel knihy, časopisy a noty. Karel Vašut v roce 1921 přivedl 36 občanů Husince ke slavnosti na Růžovém ploučku a v roce 1923

¹⁹ SLAVÍK, F. A.: *Česká emigrace v roce 1741–1742*. Osvěta 1877, č. 11, s. 898.

²⁰ RYŠAVÝ, A.: *Mezi potomky českých emigrantů v Husinci a Poděbradech u Střelína v Pruském Slezsku*. Světozor, 1907, č. 4, s. 90.

²¹ KUBÍN, J. Š.: *České osady v pruském Slezsku*. Praha 1931, s. 18.

²² MÍČAN, V.: *Ve vyhnanství*. Brno 1927, s. 106.

²³ MÍČANOVI, V. a V.: *Česká náboženská emigrace v Prusku*. Naše zahraničí, roč. 4, sv. 4/1925, s. 184.

²⁴ VAŠUT, K.: *Potomci českých emigrantů na Střelínsku v Pruském Slezsku*. Naše zahraničí, roč. 4, sv. 4/1925, s. 178–179.

uspořádal zájezd 32 dětí do Čech. V témže roce založil v Prostředních Poděbradech českou školu, kde se jednou týdně učilo 80 dětí. Na soustavnou germanizaci, která započala v roce 1830, reagoval zápis ve školní kronice z roku 1835: „Co jsme byli od vyšších úřadů přetrpěli, to ví jen Bůh a my.“²⁵ V roce 1845 vláda povolila liturgii a výuku náboženství v českém jazyce, ale po sjednocení Německa v roce 1871 došlo k úplné germanizaci.

Zemědělská stavení byla v Husinci rozptýlena po velké ploše, aby každé hospodářství bylo při pozemcích. Díky úrodné půdě odtud lidé nemuseli odcházet za práci do Saska nebo Vestfálska jako z Velkého Tábora u Sycova. naopak v létě sem přicházeli na práci na velkostatech nebo na kampaň v cukrovaru sezónní dělníci z Čech. Vedle domácího tkalcovství na ručních stavech existovala textilní továrna mezi Husincem a Střelínem. Jako největší nebezpečí pro českou národnost viděl v roce 1920 Jan Auerhan německou školu, nebezpečná byla i továrna a blízké město. Také v kostele kázal od roku 1911 poprvé Němec. Zdejší Češi bojovali za krále a vlast v bitvě u Hradce Králové, kde prokazovali cenné služby jako tlumočníci při ubytování a obstarávání potravin. Podle Auerhana úplná germanizace byla otázkou času. Přitom uváděl, že ve srovnání s dalšími českými osadami v pruském Slezsku bylo národní vědomí v Husinci nejživější.²⁶

Určení nové státní hranice v roce 1945 obyvatele Husince zaskočilo. Připojení k Polsku bylo pro ně většinou nepřijatelné.²⁷ Koncem května 1945 po týdnech evakuace stáli mnozí před troskami. V Husinci začal pracovat Národní výbor střelínských Čechů. Byly připraveny soupisy Čechů hlásících se k reemigraci. Vlaková souprava o 36 vagonch přepravila 1500 osob, z toho polovina byli Češi ze Střelínska, zvláště z Husince. Dne 18. listopadu 1945 končí jejich dvoutletá exulantská historie příjezdem do Stříbra. Sbor českých exulantů a navrátilců z Polska žádal počátkem roku 1947, aby místní orgány byly lépe poučeny o původu reemigrantů. Roztroušení reemigrantů do vesnic na Stříbrsku, Mariánskolázeňsku a Sokolovsku mělo uspišit jejich asimilaci. Střelínští protestanti se octli mezi českými katolíky. Jejich romantické sny o zemi otců se zhroutily.

Druhá část Čechů z Husince byla v roce 1946 odsunuta do Německa.²⁸ Třetí část prošla tzv. verifikačním řízením a zůstala v Husinci. Příslušníci české reformované náboženské obce v Husinci museli vplynout do nového prostředí, kterému dominovali katoličtí Poláci z východního pohraničí zabraného SSSR. Tento proces ale nebyl příliš úspěšný, neboť většina z nich ve druhé polovině 50. let odešla do SRN.²⁹

prof. PhDr. Jaroslav Vaculík, CSc.
katedra historie
Pedagogická fakulta MU
Poříčí 9
603 00 Brno
Česká republika
e-mail: vaculik@ped.muni.cz

²⁵ AUERHAN, J.: *Osady českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku*. Praha 1920, s. 13.

²⁶ AUERHAN, J.: *Dnešní národní stav českých menšin v Prusku*. Naše zahraničí, roč. 3, sv. 4/1924, s. 163.

²⁷ ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: *Z nouze o spasení*. Praha 1992, s. 149.

²⁸ ŠTĚŘÍKOVÁ, E.: *Země otců*. Praha 1995, s. 277.

²⁹ FRANZKOWSKI, D.: c. d. s. 37–115; ROZPĘDOWSKI, P.: *Jedna społeczność wpisana w historię trzech krajów*, c. d., s. 103–118.